

בס"ד, כ"ח ניסן התשפ"ו

מנחות צ"ד – השוואה בין סמיכה לתנופה, עשיית לחם הפנים ושתי הלחם, וצורת לחם הפנים

שאלות:

1. אביה ואחיה, רוצים להניף ביחד את החזה והשוק של הקרבן המשותף שלהם, זה אפשרי?

השוואה בין סמיכה לתנופה

הגמרא ממשיכה לדון במשנה שעסקה בהבדלים בין מצוות סמיכה למצוות תנופה, שלכל אחד מהם יש חומרה כלפי השני, ולכן תיאורטית אפשר ללמוד דין בקל וחומר:

○ הברייתא לומדת מהפסוק "קָרְבָּנוֹ" שכל השותפים בקרבן חייבים לסמוך עליו בעצמם.

■ הגמרא מסבירה שהיה מקום ללמוד ב"קל וחומר" מהתנופה שאחד יכול לסמוך עבור כולם: אם בתנופה (שהיא חמורה יותר כי היא נוהגת גם בקרבנות שחוטים) אחד מניף עבור כולם – בסמיכה (שהיא קלה יותר כי היא נוהגת רק בבהמה חיה) לא כל שכן שאחד יספיק? לכן בא הפסוק "קָרְבָּנוֹ" ללמד שכולם חייבים לסמוך.

■ והשאלה ההפוכה: הגמרא שואלת – אם ככה, אולי נלמד מהסמיכה לתנופה? אם בסמיכה, שהיא מצווה "קלה" יותר (כי היא לא נתרבתה לשחוטים), התורה החמירה שכל השותפים חייבים לסמוך; לא כל שכן שבתנופה, שהיא מצווה "חמורה" יותר (כי היא חלה גם על בהמה חיה וגם על איברים שחוטים), נחמיר שכל השותפים יצטרכו להניף?

■ הגמרא דוחה את הלימוד הזה כי אם כולם ינסו להניף יחד, הידיים של השותפים יחצצו אלו על אלו, ותהיה "חציצה" בהנפה. ואם יניפו אחד אחרי השני – התורה אמרה שצריך לבצע "תנופה אחת" לקרבן, ולא רצף של תנופות. לכן בתנופה בהכרח אחד מניף עבור כולם.

○ המשנה אמרה שאין סמיכה בקרבנות שחוטים (אלא רק בבהמה חיה).

■ הגמרא מקשה ממשנה במסכת תמיד, שם נאמר שכשהכהן הגדול מקריב את אברי קרבן התמיד אחרי השחיטה, הוא סומך עליהם את ידיו לפני הזריקה למערכה, גם אם הוא לא זורק אותם בעצמו.

■ אביי מתרץ שזו לא סמיכה של מצוות סמיכה, אלא פעולה שנעשית רק משום כבוד הכהן הגדול, שההקטרה שלו תהיה מיוחדת. (רש"י כת"י)

הדרן עלך שתי מידות

2. שובאל רוצה לאפות שתיים עשרה חלות של לחם הפנים בבת אחת באותו תנור זה אפשרי?

לישת ואפיית לחם הפנים ושתי הלחם

המשנה מפרטת את סדר הכנת הלחמים במקדש:

○ שתי הלחם: נילושות כל אחת בנפרד (אחת אחת) ונאפות כל אחת בנפרד (אחת אחת).

- לחם הפנים: שתיים-עשרה החלות נילושות כל אחת בנפרד (אחת אחת), אך נאפות בזוגות.
- הלחמים היו נעשים בתוך דפוס (תבנית). גם לאחר שהיו מוציאים אותם מהתנור ("רודה"), היו מחזירים אותם לדפוס כדי שלא יתקלקלו ויאבדו את צורתם המיוחדת.

והגמרא מבררת את המקורות לדינים האלו:

- לישה אחת אחת: הפסוק אומר לגבי לחם הפנים: "שְׁנֵי עֶשְׂרִים יִהְיֶה הַחֶלֶה הָאֶחָת" – המילה "האחת" מלמדת שכל חלה נילושה לבדה.
- בשתי הלחם: לומדים שגם הן נילושות אחת אחת מהמילה המיותרת "יהיה".
- הפסוק אומר "וְשָׂמְתָּ אוֹתָם". המילה "אותם" בלשון רבים מלמדת ששמים אותן בתנור (בשימה הראשונה שלהם) בזוגות.
- אפיית שתי הלחם אחת אחת: המילה "אותם" באה גם למעט; דווקא לחם הפנים נאפה בזוגות, אבל שתי הלחם נאפות כל אחת לבד. הגמרא מסבירה שאם התורה הייתה רוצה שגם שתי הלחם יאפו בזוגות, היא הייתה כותבת "וְשָׂמְתָם".

הברייתא מלמדת שהיו ללחם הפנים שלושה דפוסים שונים לכל שלב של ההכנה:

1. כשהלחם עדיין בצק, כדי לעצב את צורתו.
2. בתוך התנור, הלחם נאפה בתוך דפוס כדי לשמור על צורתו בזמן האפייה.
3. לאחר הרדייה מהתנור. הגמרא מסבירה שלא מחזירים את הלחם לדפוס הראשון, כי הלחם "נפח" (תפח) בזמן האפייה והוא כבר לא נכנס לתבנית המקורית, ולכן צריך דפוס שלישי גדול יותר.

3. האם עד תקופת האמוראים כבר שכחו איך היה נראה השולחן במקדש?

צורת לחם הפנים

הגמרא דנה בצורתן הייחודית של חלות לחם הפנים, שהיו בעלות דפנות (קפלים) כדי שיוכלו לעמוד אחת על גבי השנייה. נחלקו בכך האמוראים: (כדאי מאד להיעזר בציורים בגמרות השונות, בנושא הזה)

- רבי חנינא – כמין "תיבה פרוצה": ללחם היה בסיס ישר ורחב (כמו קרקעית של קופסה), ושתי דפנות זקופות וישרות שעולות ממנו כלפי מעלה. צורה זו דומה לאות U באנגלית או לאות ח' (כשהיא מונחת על ה"גג" שלה והרגליים פונות למעלה).
 - רבי יוחנן – כמין "ספינה רוקדת": ללחם לא היה בסיס רחב, אלא הוא היה הולך ונהיה צר כלפי מטה (בצורת V), ושני צדדיו היו משופעים כלפי מעלה. כלומר, הוא היה בעצם כמין פירמידה הפוכה שהשפיץ שלה נוגע במים והבסיס שלה החלק העליון של הסירה הוא מעויין, וזה כמו איזה סירה מרקדת במים. (ראה ציורים בפירוש ח', בשוטנשטיין ועוד)
- הגמרא בוחנת את שתי השיטות מול מבנה מערכת הלחם של הסניפין והקשוות של השולחן:
- הנחת הביזיכין (ביזיכי הלבונה) לפי הכתוב, 'ונתת על המערכת לבונה זכה':
 - לפי ה"תיבה הפרוזה", הביזיכין מונחים בקלות על הבסיס הישר של הלחם העליון.

- לפי ה"ספינה הרוקדת" (שאין לה בסיס ישר), הגמרא מסבירה שהיו עושים בלחם מקום מיוחד ושטוח עבורם. (לפי רש"י) זה בדופן של הלחם העליון ולפי רבינו גרשום, בתחתית ממלא את המשולש של השפיץ)
 - הנחת הקנים (קני הזהב המפרידים בין הלחמים – קשות הנסך):
 - הקנים נועדו לאפשר לאוויר לעבור בין הלחמים שלא יתעפשו. לפי ה"תיבה הפרוצה", הקנים נחים על הדפנות הישרות של הלחם.
 - לפי ה"ספינה הרוקדת", שראשיה חדים ומשופעים שני הקנים שנחים על שני צידי הלחם ישבו רק על נקודה אחת (ראשי המעויין של קצוות הסירה) וזה לא מספיק להחזיק אותם?, הגמרא מסבירה שהיו עושים בלחם בשפיץ בשני הצדדים "מורשא" (בליטה או תוספת של בצק) כדי שהקנים יוכלו להיתפס בה.
 - תפקיד הסניפין עמודי הזהב התומכים שמחזיקים את הקנים שמתפצלים מהם:
 - לפי ה"תיבה הפרוצה", ברור איך הסניפין היו סומכים ותומכים את הלחם כמו שאומרת המשנה לקמן דף צו, ואיך התחתית שלו נתמכת על ידי הקנים.
 - אבל לפי ה"ספינה הרוקדת", זה לא ברור והגמרא מסבירה שהסניפין היו מעוגלים ("דעגיל להו מיעגל") כלומר היה להם בליטה בצורת הלחם ובשיפוע שלו שיצאה מהם, שעליה נתמך הלחם.
 - לפי ה"ספינה הרוקדת", ברור למה צריך סניפין – כי הלחם משופע ואינו יציב.
 - לפי ה"תיבה הפרוצה", הלחם לכאורה עומד בעצמו. הגמרא מסבירה שהסניפין נצרכו כדי שהלחמים העליונים לא ימעכו את הלחמים התחתונים מרוב כובד ("אגב יוקרא דלחם תלח").

רבי אבא בר ממל אמר:

- שלפי דעת ה"ספינה הרוקדת", הסניפין עמדו על השולחן עצמו. ויש להם בליטות מתחת ללחם.
 - לפי דעת ה"תיבה הפרוצה" (שהלחם תופס את כל רוחב השולחן והדפנות שלו עולות מחוץ לשולחן), הסניפין היו ארוכים ועמדו על רצפת המקדש.
- הגמרא מציינת שהאמירה של רבי יהודה – "הלחם מעמיד את הסניפין והסניפין מעמידין את הלחם" (הם נשענים זה על זה) – מתאימה רק לשיטת ה"ספינה הרוקדת" של רבי יוחנן, שבה הלחם המשופע והסניפין המעוגלים תומכים זה בזה.
- בתחילת הדף הבא הגמרא מביאה קושיא מברייתא על הדעה של 'ספינה רוקדת' ומתרצת אותה, ומביאה גם ברייתא שאומרת במפורש שהלחם היה כמין ספינה.